

*Niekas neužmiršta. Niekas neužmirštas.
Saugoja atmintį mano karta.
Saugoja žemę sukruvintus užrašus.
Saugo negyjančias mūsų žaizdas.*

Kęstutis Genys

Antanas Tamošaitis gimė 1894 metų rugpjūčio 18 d. Snukučių kaime (Jurbarko vlsč., Raseinių apskr.). 1912 m. baigė Tauragės keturklasę mokyklą. 1913-1915 m. studijavo Žemaičių kunigų seminarijoje Kaune. 1915 m., vokiečių okupacinio režimo metais Lietuvoje įsigijo mokytojo licenziją ir nuo 1915 m. rugsėjo 1 d. Snukučių kaime įsteigė pradinę lietuvišką mokyklą. 1916 m. Kaune baigė mokytojų kursus ir buvo paskirtas Jurbarko pradžios mokyklos vedėju. Šiose pareigose dirbo iki pat 1918 metų. Mokytojaudamas kartu su kitais to meto Žemaitijos mokytojais įsitraukė į mokytojų judėjimą už lietuviybę. Vokiečių okupacinė valdžia, žinoma, nebuvo patenkinta tokia mokytojo veikla ir jį iškėlė mokytojauti į Rokiškio apskrities Čėdasų pradinę mokyklą, kur jis dirbo iki 1919 metų. Nuo 1919 m. jis dirbo Zarasų apskrities pradžios mokyklų inspektoriaus pareigose.

1920 metais buvo išrinktas į Lietuvos Respublikos Steigiamąjį Seimą nuo Lietuvos valstiečių sąjungos. 1921 m. eksternu išlaikė egzaminus brandos atestatui gauti. 1922 metais įstojo į Lietuvos universitetą Teisės fakultetą ir 1925 metais gavo teisininko diplomą. 1928 metais apgynė teisės mokslų doktoratą tema „Istoriškoji teisės mokykla Vokietijoje“ 1928-1935 metais vertėsi advokato praktika. 1930 metais buvo pakviestas dėstyti teisės mokslų į Vytauto Didžiojo universitetą. 1939 m. jam buvo suteiktas docento vardas. Čia dėstytojavo iki 1940 m. sausio mėnesio, Teisės fakultetą perkėlus į Vilnių, teisės mokslus dėstė Vilniaus universitete iki pat Lietuvos okupacijos. Parašė knygas: Istoriškoji teisės mokykla Vokietijoje: istorizmo reakcija prieš nacionalizmą XIX šimtmečio pradžioje (1929); Į lietuvių kalbą išvertė P. F. Girardo „Romėnų teisė“ (d. dalys). Kartu su J. Kairiu į lietuvių kalbą išvertė Senovės Rytų paminklą „Hamurabio teisyne“ (1938). Bendradarbiavo Lietuvos viešojoje spaudoje.

Dėstytojo pareigas Antanas Tamošaitis derino su valstybinėmis pareigomis: 1939. 03.28-1939 11.21 buvo XX-jo Ministrų Kabineto teisingumo ministru ir 1939-11-22 – 1940-06-17 – paskutiniojo LR Ministrų Kabineto prieš okupaciją – XXI ministrų kabineto Teisingumo ministras. (Mindaugas Tamošaitis // Lietuvos Respublikos 1918-1940 m. vyriausybės ministrų biografinis žodynas. – V., 2016. – P. 429-435)

Nors visų tarpukario Lietuvos (1918-1940) ministrų likimai buvo tragiški, dr. Antano Tamošaičio – iš jų visų – išsiskiria savo fatalumu.

Fatališka buvo, kad 1940 metų birželio 14-15 dienomis LR Teisingumo ministru buvo kaip tik dr. Antanas Tamošaitis. Kai išdavikiškas Ministrų kabinetas, vadovaujamas Antano Merkio, ir jo pavaduotojo Kazio Bizausko, pasipriešino LR Prezidento Antano Smetonos ir ištikimų jam ir nepriklausomai Lietuvai, Krašto apsaugos ministro Kazio Musteikio, Susisiekimo ministro Jono Misiūno, Švietimo ministro Kazio Jokanto ir Valstybės kontrolieriaus Konstantino Šakenio raginimui nepriimti įžūlaus Maskvos ultimatumo ir nusprendė rusams leisti okupuoti Lietuvą be šūvio ir aukoti Maskvos monstrui nukankinimui ištikimai tarnavusius pareigūnus Vidaus reikalų ministrą Kazį Skučą ir LR Saugumo departamento viršininką Augustiną Povilaitį, Teisingumo ministras Antanas Tamošaitis pasirašė įsakymą juos suimti ir uždaryti į kalėjimą. Abu pareigūnai buvo suimti birželio 16 d. 1940 m. liepos 23 d. abu išvežti į Maskvą Butyrkų kalėjimą ir ten sušaudyti.

Gi pats Teisingumo ministras Antanas Tamošaitis ir Krašto apsaugos ministras birželio 15 d. išlydėjo Prezidentą Antaną Smetoną ir jo šeimą į tremtį, į Vakarus. Kaip savo atsiminimuose rašo buvęs Prezidento patarėjas Aleksandras Merkelis, Apie 7 val. vakaro A.Smetona pasiekė Kybartus. Gimnazijos direktoriaus svetainėje susirinkusiems susikrimtęs aiškino apie Lietuvą ištikusią nelaimę ir priežastis, kodėl jis iš tėvynės turįs pasitraukti. Pasienio policijos baro viršininkas ats. ltn. Žemaitis susitarė su Vokietijos pasienio policijos baro viršininku, kad per sieną bus perleidžiami ir tie su Respublikos prezidentu vykstant, kurie neturi reikiamų dokumentų. Tačiau ponis S. Smetonienė vėlavo ir atvyko iš Užugirio Kiemo tik 9 val. vakaro. Sieną pereiti kažkodėl buvo delsiama. 10 val. vakaro atvyko Krašto apsaugos ministras Kazys Musteikis ir Teisingumo ministras Antanas Tamošaitis. Antanas Merkys, tikėdamasis Dekanozovo ir Pozdniakovo malonės, kas kelios minutės skambino į Pasienio policiją, reikalaujanti nepraleisti Prezidento ir jo palydos per sieną. Ir jau iš Kauno į Kybartus važiavo keli automobiliai enkavedistų suimti A. Smetonos ir jo palydos. O tie susiruošę pereiti sieną tik 11 val. vakaro. Kaip tik tuo metu Dekanozovas jau buvo įsakęs uždaryti sieną, o A. Smetoną ir jo palydą prievarta grąžinti į Kauną. Kai A. Smetona atvyko su K. Musteikiu ir A. Tamošaičiu prie sienos, iš Lietuvos pusės jau sienos barjeras buvo nuleistas. Lietuvis sargybinis pasakė, kad sienos pereiti jau nebegalima. Gen. K. Musteikis paklausė vokiškai Vokietijos sargybinių ar jie įleisią į Vokietiją, norinčius pereiti sieną. Vienas iš lietuvių sargybinių paprašė, kad Musteikis ir Tamošaitis užeitų į sargybinio budelę pasikalbėti. Abu ministrai suprato, kad tai klasta. Gen. K. Musteikis griežtai pasakė, kad pasienio viršininkas privalo išeiti pasitikti Prezidento. Pasienio sargybinis griebė Musteikį už rankos. Šis greitai susiorientavo, ko tuo siekiama, staiga ištraukė iš sargybinio sučiuptą ranką ir pralindo pro barjero apačią į Vokietijos pusę. Sargybiniai užtaisė šautuvus. Lemties valia Antanas Tamošaitis nuo barjero pasitraukė. Ir

tai jau buvo jo tragedijos pradžia tėvynėje (Aleksandras Merkelis. Tremtinio dalia // Lietuvos aidas- 2007, vas. 26, p. 7). Ko gero lemties valia, grįžęs į namus, nesislapstė Išvykęs atostogauti į Kačerginę NKVD buvo suimtas 1940 m. liepos 12 d. Išvežtas tardymui į Kauno sunkiųjų darbų kalėjimą ir mirčiai lapkričio mėnesį į Maskvos Butyrkų kalėjimą Apie siaubingus savo žiaurumu kankinimus tardymo metu Maskvos Butyrkų kalėjime, kur buvo vežamas visas mūsų tautos ir Pirmosios LR inteligentijos ir politikos elitas, rašiau savo straipsnyje „Neapykanta ir žudymas – pagrindinės NKVD(KGB) galybės šaknys“ (llks.lt. – 2017-02-20). Istoriko Arvydo Anušausko duomenimis nužudytas 1940 m. pabaigoje (Arvydas Anušauskas. KGB Visiškai slapta. – V., 2015. – P. 132), Audronė Veilientienė tvirtina, kad Antanas Tamošaitis Maskvos kalėjime buvo sušaudytas.

Lietuvos Respublikos Teisingumo ministras Antanas Tamošaitis, irgi, ko gero, Lemties valia, buvo sušaudytas enkavedistų pats pirmasis – 1940 m. lapkričio mėnesį. Į tą patį kalėjimą atvežtieji Kazys Skučas –1941 m. liepos 30 d.; Augustinas Povilaitis – 1941 m. liepos 12 d. Nesulaukė iš komunistų malonių už jiems reiškusių simpatijas – ir Kazys Bizauskas. Jis buvo enkavedistų sušaudytas netoli Bigasovo geležinkelio stoties, netoli Červenės, Baltarusijoje 1941 m. birželio 26 d.; Antanas Merkys ištremtas į Vladimiro srities Melenkų gyvenvietę nuo bado ir ligų ten ir mirė 1955, kovo 5 d.

Iš visų žemiškųjų vertybių doras tarnavimas savo Tautai ir savo Valstybei yra aukščiausia vertybė. Kai kūnas pavirsta dulkelėmis, didis vardas – nemiršta. Nors žemiškasis gyvenimas išnyksta, taurusis dvasinis – išlieka amžinai (Šileris).

Istorija ir atminimas – tai mirusiųjų prisikėlimas ir gyvenimas. Visaverčiam Tautos ir Valstybės prisikėlimui – reikia palankaus laiko; pasišventėlių pastangų ir pasirengimo ir... valdančiųjų valios.

Ar sugrįš mūsų Tautos ir Valstybės didieji į mūsų Tautos gyvenimą jų atminimo įamžinimu MEMORIALU į monsinjoro Alfonso Svarinsko įkurtą Didžiosios Kovos partizanų apygardos parką ir ar jie prabilis į Lietuvos ateinantiųjų kartų dvasią, jų sąžines ir protus ir veiks jų ateitį, jų likimą ir jų mintis, o tuo pačiu ir mūsų Tautos ir Valstybės likimą, šiandien dar sunku pasakyti. Algirdo Butkevičiaus Vyriausybės pritarimą gavęs MEMORIALO statybos projektas – šiandien beviltiškai įstrigęs. Mat, šios Vyriausybės vadovams ir LR šimtmečio programos vadams ir scenarijaus kūrėjams labiau rūpi vienadienės „massovyje gulianki“ (rusiškas paveldas su masiniais pagėrimais ir pasivaikščiojimais po žaliom firankom), negu rimti išliekamąją vertę ir dvasinę įtaką turintys tautos istorinio paveldo dalykai.

2017-04-19